

عنوان:

بررسی تأثیر مداخله آموزشی بر اساس تئوری انگیزش محافظت جهت ارتقاء رفتارهای ارگونومیکی در بین کارگران
کارخانجات شهرک صنعتی شهرستان شاهین دژ

استاد راهنما:

دکتر مهدی عبدالکریمی

اساتید مشاور:

دکتر مرادعلی زارعی پور

دکتر هادی اسلامی

دکتر حسن احمدی نیا

دانشجو:

حسین رحیمیان

بهمن ماه ۱۴۰۲

شماره پایان نامه: ۳۶

چکیده

مقدمه و اهداف: سازمان بهداشت جهانی (WHO)¹، اختلالات اسکلتی-عضلانی را به عنوان یکی از مشکلات سلامت دستگاه حرکتی بدن تعریف می کند که در طیفی از بیماری های خفیف تا بدخیم، اختلالات گذرا تا جراحات غیرقابل برگشت و ناتوان کننده طبقه بندی می شوند. این اختلالات به عنوان مهم ترین عامل از دست رفتن زمان کاری، افزایش هزینه ها و آسیب های انسانی نیروی کار محسوب می شوند و یکی از بزرگ ترین معضلات بهداشت شغلی در کشورهای در حال توسعه می باشند. بررسی ها نشان می دهد که در حدود ۶۰ درصد از غرامت های ناشی از صدمات جسمانی مربوط به فعالیت های حمل دستی بار است، که به انواع فعالیت هایی که نیازمند اعمال نیرو به وسیله یک شخص برای حمل کردن و حرکت دادن (هل دادن- کشیدن- بلند کردن- پائین گذاشتن)، نگه داشتن یا مهار کردن یک شیء هست، گفته می شود، یکی از راه های کاهش آسیب های جسمی ناشی از شرایط سخت کاری رعایت رفتارهای ارگونومی است. رفتار ارگونومیک این گونه تعریف شده است: رفتاری که مستقیماً با ارگونومی مرتبط است، مانند اصول صحیح حمل دستی بار و وضعیت بدنی صحیح حین کار، به طوری که با رعایت رفتارهای ارگونومیکی در محیط کار می توان از اختلالات اسکلتی-عضلانی در محیط کار پیشگیری نمود. یکی از دلایل عدم رعایت رفتارهای ارگونومیکی در محیط کار توسط کارگران فقدان آگاهی و انگیزه لازم در این افراد برای رعایت اصول صحیح حمل بار هست. بنابراین انتظار می رود که آموزش های مؤثر و مبتنی بر مدل هایی که انگیزش فرد را برای محافظت خود از عوامل خطر را افزایش می دهد در ارتقای رعایت رفتارهای

¹ world Health Organization

ارگونومیکی در بین کارگران مؤثر باشد. از جمله مدل‌های معرفی‌شده در این زمینه تئوری انگیزش محافظت راجرز هست. آموزش بر اساس این مدل می‌تواند با افزایش میزان تهدید درک شده در مورد عوارض ناشی از عدم رعایت رفتارهای ارگونومی و افزایش نمره باور مبتنی بر توانمندی برای انجام رفتارهای ارگونومی و تأثیر این رفتارها بر کاهش عوارض، باعث افزایش قصد افراد برای رعایت رفتارهای ارگونومیکی در میان کارگران شود. لذا این پژوهش باهدف بررسی تأثیر مداخله آموزشی بر اساس تئوری انگیزش محافظت جهت ارتقاء رفتارهای ارگونومیکی در بین کارگران کارخانه‌ها شهرک صنعتی شاهین‌دژ انجام شد.

مواد و روش‌ها: مطالعه نیمه تجربی تصادفی شاهد دار حاضر، بر روی ۸۳ نفر از کارگران شاغل در کارخانجات شهرک صنعتی شهرستان شاهین‌دژ که با روش نمونه‌گیری تصادفی ساده انتخاب و در دو گروه کنترل و مداخله تخصیص یافتند؛ در دو مرحله انجام شد. در مرحله اول پس از تکمیل پرسشنامه توسط افراد هر دو گروه که مشتمل بر ۶ بخش (اطلاعات دموگرافیک، سؤالات مربوط به رفتارهای ارگونومیکی و آگاهی شاغلین در مورد رفتارهای ارگونومیکی و نیز سنجش سازه‌های تئوری انگیزش محافظت و پرسشنامه استاندارد کرنل بود؛ تحلیل نتایج پیش‌آزمون انجام گرفت. روایی و پایایی پرسشنامه محقق ساخته موردبررسی و تأیید قرار گرفت. سپس آموزش‌ها مبتنی بر سازه‌های تئوری طراحی و به گروه مداخله ارائه شدند. پس از اتمام آموزش در گروه مداخله، مجدداً سه ماه بعد، پرسشنامه‌ها توسط افراد هر دو گروه تکمیل شدند. نهایتاً داده‌های جمع‌آوری‌شده؛ با استفاده از نرم‌افزار آماری SPSS (نسخه ۲۳) و آزمون‌های آماری تی زوجی، تی مستقل و آزمون تحلیل کوواریانس در سطح معنی‌داری کمتر از ۰/۰۵، مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند.

یافته‌ها: نتایج مداخله حاضر نشان داد که بعد از مداخله آموزشی نمره سازه‌های حساسیت درک شده، شدت درک شده، خود کارآمدی و خود کارآمدی پاسخ در گروه مداخله به‌طور معناداری بالاتر بود. ($P < 0/001$). درحالی‌که نمره سازه‌های پاداش درک شده و هزینه‌های درک شده در گروه مداخله به‌طور معناداری کمتر گزارش شده است ($P < 0/001$). همچنین میانگین نمره رفتارهای ارگونومی و آگاهی در مورد رفتارهای ارگونومی، در گروه مداخله نسبت به گروه کنترل به‌طور معناداری بیشتر بود. در بررسی تأثیر مداخله (آموزش ارتقاء رفتارهای ارگونومی) بر میانگین نمره سازه رفتار ارگونومی، و سازه‌های تئوری انگیزش محافظت با تعدیل اثر متغیر قبل از مداخله (به‌عنوان متغیر مخدوشگر)، از آنالیز کوواریانس استفاده گردید. با توجه به معنی‌دار شدن اثر مداخله می‌توان گفت که آموزش در افزایش نمره سازه‌ها و رفتار ارگونومی نقش مؤثر و معنی‌داری داشته است ($P < 0/001$). بر اساس پرسشنامه کرنل، بیشترین احساس درد و ناراحتی مربوط به قسمت تحتانی کمر (۵۰/۶٪) بود. میانگین نمره درد و ناراحتی در اندام‌های مختلف بدن در هر سه قسمت پرسشنامه کرنل (فراوانی درد و ناراحتی، شدت ناراحتی، تأثیر در توان کاری) در گروه مداخله نسبت به گروه کنترل به‌طور معناداری کاهش یافت ($P < 0/001$).

نتیجه‌گیری: نتایج حاصل از این مطالعه نشان داد که مداخله بر اساس الگوی مذکور توانست باعث افزایش نمره سازه‌های الگوی انگیزش محافظت در گروه مداخله نسبت به گروه کنترل شود. و نیز باعث افزایش میانگین نمره رفتارهای ارگونومی و آگاهی در مورد رفتارهای ارگونومیکی در گروه مداخله نسبت به گروه کنترل گردد، همچنین مداخله آموزشی مبتنی بر الگوی انگیزش محافظت باعث کاهش درد و ناراحتی در اندام‌های مختلف بدن بر اساس پرسشنامه استاندارد کرنل (در هر سه قسمت پرسشنامه یعنی، فراوانی درد و ناراحتی، شدت ناراحتی، تأثیر در توان کاری) در گروه مداخله نسبت به گروه کنترل گردید. لذا پیشنهاد می‌گردد که در طراحی مداخلات آموزشی برای انجام رفتارهای ارگونومی در بین کارگران استفاده از سازه‌های تئوری انگیزش محافظت مدنظر قرار گیرد تا شاهد کاهش آسیب‌های عضلانی و اسکلتی ناشی از کار در این گروه باشیم.

کلیدواژه‌ها: تئوری انگیزش محافظتی (PMT)^۲، رفتار ارگونومیکی، کارگران کارخانه‌ها شهرک صنعتی، اختلالات اسکلتی عضلانی مرتبط با کار^۳ (WMSDS)

^۲ protective motivation theory

^۳ Work-related Musculoskeletal Disorders